



№ 46 (351)
Снежань 2010 года



Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

www.bfk.by

У нумары:

☞ **Семінар: слова духоўнае і паўсядзённае –**

стар. 3

☞ **Школьнае краязнаўства: культурніцкі цэнтр вёскі –**

стар. 6

Сябры, ідзе падпіска на 1-е паўгодзе 2011 года. Заставайцеся з намі, далучайцеся да нас!

Насовіцкай школе Добрушскага раёна – 150 гадоў



Самым важным у жыцці нашага клуба з'яўляецца падарожжа па шляху **Максіма Багдановіча**. Напярэдадні 119-й гадавіны з дня нараджэння паэта мы вырашылі здзейсніць сваю даўнюю мару – пабываць у **Гродзенскім доме-музеі Максіма Багдановіча**. Паэт, мы ўпэўненыя, рады гасцям, якія захапленыя яго паэзіяй і любяць яго, як блізкага чалавека.

Дом-музей **Максіма Багдановіча** ў Гродне адкрыты ў 1986 годзе. Я добра ведаю гісторыю стварэння, бо яна выкладзеная ў адной з маіх самых любімых кніг «Хадзі на мой голас» Дануты Бічэль. Аповед «Музей М. Багдановіча ў Гародні» прымушае задумацца аб каштоўнасці чалавечай

Гродзенскімі сцежкамі паэта

працы, аб самаахвярнасці, аб тым, як лёгка прагматыкі пераступаюць праз сяброўскую павязь, як лёгка руйнуюць здабыткі душэўных парыванняў людзей неаб'якавых, творчых, захопленых...

Літаратурны адзел музея размешчаны ў 4-х пакоях дома, дзе з 1892-га па 1896 год жыў **Максім Багдановіч**. Тут ёсць мемарыяльныя пакоі – кабінет бацькі, пакой маці, дзіцячы пакой, гасцёўня.

Сярод экспанатаў музея – асабістыя рэчы паэта, дакументы, пісьмы і іншыя рэчы сям'і **Багдановічаў**, прадметы побыту канца XIX – пачатку XX стагоддзя, пісьмовыя сведчанні грамадскага і літаратурнага

жыцця таго часу, літаратурная спадчына паэтаў і празаікаў Гродзеншчыны – **М. Васілька, А. Карпюка, В. Быкава, Л. Ялоўчык, Д. Бічэль, Ю. Голуба, А. Пяткевіча** і інш.

Мне вельмі прыемна было адчуваць утульную атмасферу гэтага дома. Я была ўжо ў музеях, прысвечаных **М. Багдановічу**, але гэты – асаблівы. Мы слухалі экскурсавода, задавалі яму пытанні, чыталі вершы паэта і ўласныя. Я таксама прачытала свой верш «Партрэт», які прысвяціла аднаму з экспанатаў музея і таму часу, калі тут жыла сям'я **Багдановічаў**.

На партрэце

*маленькі **Максім**
З маю побач сваёй.
Яшчэ ён не знае зусім,
Што чакае растанне з ёй.
Так свецяцца вочы лагодна,
Глядзяць у вясну за вакном.
Такімі іх помніць Гародня
І гэты ведае дом.*

А яшчэ я прачытала свой верш «Пачуй, душа». Мне здавалася, што сам **Максім** нябачна прысутнічае тут.

Быў пачатак лістапада, гэтыя святыя дні, калі ў Беларусі прынята ўшаноўваць памяць продкаў. Таму і па абавязку сумлення, і з чыстых чалавечых памкненняў мы накіраваліся на старыя гарадскія мо-

гілкі, дзе пахаваная **Марыя Апанасаўна Багдановіч** (яе магіла – насупраць увахода ў царкву, што асвечаная ў імя прападобнай **Марфы**). Набыўшы на бліжэй рынку кусцік белых хрызантэмаў у гаршчочку, па ўжо знаёмай сцежцы мы пайшлі адведаць маці, што падарыла Беларусі найвялікшага з беларусаў. Пасадзілі кветкі пры помніку, запалілі свечку і моўчкі пастаялі.

Вярталіся з могілак у крыху сумным, але ўзнёслым настроі. У сэрцы кожны дзякаваў лёсу за тое, што захаваліся гэтыя могілкі, не згубілася магіла **Марыі Апанасаўны**, і кожны ўдзячны беларус можа прынесці свой сціплы букецік на гэтую магілу.

Хай хуткаплынны час беражэ дарагія магілы, каб была ў нас магчымасць хоць раз на год прыйсці да іх. Хай лёс будзе літасцівы да тых, хто збярог гэтыя магілы для нас, сённяшніх. Хай даруе нам усім Бог паразуменне і згоду на нашым агульным **БЕЛАРУСКІМ** шляху. Закончыць хацелася б немяротнымі радкамі нашага **Максіма**. Гэта непасрэдна да нас ён звяртаецца, гэта нам праз стагоддзе ён дасылае свой заповіт:

*«Хто мы такія?
Толькі падарожныя, –
папутнікі сярод нябёс.
На што ж на зямлі
Сваркі і звадкі, боль і горыч,
Калі ўсе мы разам ляцім
Да зор?»*

Паліна ЛАШКОЎСКАЯ,
стараства гуртка
«Юны журналіст», што
працуе пры гісторыка-
патрыятычным клубе
«Спадчына», м. Дварэц



На магіле маці **М. Багдановіча**

Дзень нараджэння **Максіма**

Літаратурны музей **Максіма Багдановіча** 9 снежня запрасіў на традыцыйныя мерапрыемствы, прымеркаваныя да дня нараджэння класіка нашай літаратуры. Апоўдні адбылося ўскладанне кветак да помніка паэту, а пазней прыхільнікі таленту **Максіма** сабраліся ў музей на літаратурна-музычную імпрэзу «Светлыя згадкі...», у якой бралі ўдзел пісьменнікі і музыкі. Акрамя гэтага, у дзень нараджэння **Максіма**-Кніжніка было прапанаванае вольнае наведванне як экспазіцыі ягонага літаратурнага музея, так і філіяла «Фальварак Ракуцёўшчына».

Уласн. інфарм.

Артыкул пра **Максіма Багдановіча** і ягонага брата **Вадзіма** глядзіце на стар. 3



«Уладзімір Караткевіч трансфармаваў беларускую культурную прастору і нацыянальную свядомасць, асвятліўшы іх сваім яркім талентам, непераможным рамантычным аптымізмам, сваёю неймавернай самаахварнай любоўю да краіны, яе народа і яе лёсу, – піша даследчыца Ірына Дубянецкая. – Караткевіч востра ўсведамляў унікальную, часта тра-

Апостал у Беларусі...

гічную для самой сябе, донарнасць беларускай культуры. Праз тое, што розныя дзяржаўныя межы за часта шнарамі клаліся на аблічча Беларусі, праз тое, што іншыя мовы за часта дамінавалі на яе культурных абшарах, народжаныя ў Беларусі творцы за часта рабіліся прызнанымі дзеячамі іншых культур і краінаў. Але яны – паводле Караткевіча – назаўсёды заставаліся і беларускімі творцамі, гонарам тае зямлі, што ўзгадала іх». Адзін з іх – кам-

пазітар Станіслаў Манюшка, чые творы леглі ў аснову новага музычнага праекта «Апостал», прымеркаванага да юбілею У. Караткевіча. Яго мастацкі кіраўнік – Віктар Скорабагатаў, аўтар сцэнарыя – І. Дубянецкая. Удзел у праекце ўзяў ансамбль салістаў «Класік-Авангард» пад кіраўніцтвам Уладзіміра Байдава, артысты Алег Вінярскі і Максім Брагінец (яны выканалі ролі Караткевіча і Лядыся).

У музычную частку праекта ўвайшлі творы Станіслава Манюшкі, помнік беларускай музычнай культуры XVII стагоддзя «Полацкі сшытак» і fuga невядомага аўтара, творы сучасных беларускіх кампазітараў – Уладзіміра Байдава, Галіны Гарэлавай, Вячаслава Кузняцова, Сяргея Бельцюкова і Алега Янчанкі. Дзею да-

поўніў відэашэраг, падабраны І. Дубянецкай, – рэпрадукцыі карцін І. Босха, Мікеланджэла і інш.

Прэм'ера трыпціха «Апостал» прайшла ў Малой зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі 23 і 26 лістапада. З гэтай нагоды ў фае была разгорнутая выстаўка кніг юбіяра, скульптураў Генадзя Лойкі і жывапісу Яўгена Куліка, а ў самой зале імя Р. Шырмы – выстаўка фотаздымкаў пісьменніка з асабістага архіва яго родных. Праект атрымаўся вельмі цікавы і ўразіў шматграннасцю, глыбінёй зместу і выразнасцю мастацкіх сродкаў. Першае выкананне «Апостала» прайшло з вялікім поспехам, глядачы стоячы дзякавалі аўтарам і выканаўцам авацыямі.

Пры канцы – яшчэ адна цытата. «Апостал у нашым



А. Вінярскі ў ролі У. Караткевіча

праекце не проста пакліканы Богам чалавек, – адзначае В. Скорабагатаў. – Яго роля больш важкая. Калі б не было ў нас Караткевіча, у Беларусі была б зусім іншая культуралагічная сітуацыя ў XX стагоддзі».

С. АЛАВЕЙКА
Фота Наталі КУПРЭВІЧ



Салісты Я. Каральчук і Ю. Гарадзецкі

Мы валодаем вялікім багаццем: у нас ёсць творчая спадчына Максіма Багдановіча. Наш самы рамантычны паэт быў сапраўды неардынарна асобай, прыцягальнай і загадкавай. Шмат напісана пра ягоныя жыццё і творчасць, і даўно вядома пра перадумовы з'яўлення гена. Паэт нарадзіўся і быў выхаваны ў незвычайнай сям'і; але ў тых жа ўмовах гадаваліся яшчэ два браты, і вельмі цікава звярнуць увагу на іх лёс і дзеянне, ці сталі яны адметнымі ў якой-небудзь справе. Цяпер хацелася б узгадаць Вадзіма Багдановіча, бо ён быў старэйшым братам і меў уплыў на Максіма.

120-годдзе з дня нараджэння Вадзіма Багдановіча мы святкавалі зусім нядаўна. Ён з'явіўся на свет 6 сакавіка (паводле старога стылю) 1890 года ў Мінску. Хрысцілі ў Петра-Паўлаўскім саборы, які не захаваўся да нашага часу.

Сям'я Багдановічаў з самага пачатку грунтавалася на любові. Адам Ягоравіч Багдановіч і Марыя Апанасаўна Мякота, ажаніўшыся ў 1888 годзе, жылі ў спагадзе і клопаце адзін пра аднаго. Іх дзеці атрымлівалі бясконцую бацькоўскую любоў і ўдумлівае выхаванне. Варта распавесці пра тое агульнае, што было падмуркам для станаўлення асобаў Вадзіма, Максіма і Льва Багдановічаў, а потым паказаць асаблівасці шляху Вадзіма.

Марыя Апанасаўна лічыла сваіх дзяцей самымі лепшымі і імкнулася як мага больш паспрыяць развіццю іх здольнасцяў. Яна атрымала добрую адукацыю: скончыла трохкласную Аляксандраўскую вучэльню, а затым працягнула навучанне ў Пецярбургскай земскай настаўніцкай школе. Маці спрабавала выходзіць дзяцей па спецыяльнай сістэме нямецкага педагога Фрыдрых Фрэбеля, які лічыў асновай выхавання і навучання дзяцей гульні. «...Шарыкі каляровай поўсці і драўляныя хісткі над ложкам, кубікі і інш. Купляліся ім розныя "разумныя" цацкі... Хутка гэтыя нямецкія штукі закідаваліся, але маці была невычэрпнай у вынаходстве ўсялякіх гульняў і за-

баваў для дзяцей і сама аддавалася ім з непадробным захапленнем».

У 1895 годзе Марыя Апанасаўна з дзецьмі ездзіла на два месяцы да сястры Стэфы ў вёску Вязе пад Асіповічамі, дзе тая жыла з мужам-лесніком Францам Секяржыцкім і дзецьмі. Захавалася з таго часу перапіска паміж Марыяй Апанасаўнай і Адамам Ягоравічам, з якой мы можам даведацца про розныя акалічнасці сямейных стасункаў і падзеі, што адбываліся з хлопчыкамі. Яны шмат часу праводзілі на свежым паветры, хадзілі на млын, гулялі з сялянскімі дзецьмі, з хатняй жывёлай, ездзілі на вазах у суседнюю вёску.

Больш за ўсё Вадзіму ў Вязі падбалася бавіць час з Францам Секяржыцкім, які з задавальненнем браў малага з сабой то ў лес, то ў поле, то да іншага лесніка, які частаваў мёдам. Адночы яны прывезлі з лесу маленькае ваўчана; хлопцы цягалі яго на руках, як сабаку. Ваўчкі крыху хваліліся, каб яно не зрабіла нічога дрэннага дзецям, але дазвалялі гуляць з ім, пакуль малое. Больш катэгарычна Марыя Апанасаўна паставілася да іншай жывёлы. Франц прывёз з лесу маладую саву, якая яшчэ не ўмела лётаць, але добра ірвала кіпцюрамі і дзюбаю ўсё, што ёй падносілі. Яна была страшная, з круглымі агромністымі вачыма. Маці папрасіла трымаць саву падалей ад дзяцей.

На жаль, добрыя стасункі з Францам у Вадзіма не захаваліся. Маленькі хлопчык вельмі любіў ездзіць з дзядзькам на возе і аднойчы няўдала папрасіў яго аб гэтым. Марыя Апанасаўна распавядала мужу ў лісце: «Некалькі дзён таму сядзіць Франц на ганку; падыходзіць да яго Вадзім і кажа: "Ты што ж не ідзеш араць ці ў лес дровы секчы?" Франц адказвае, што яму няма чаго ехаць. Тады Вадзім указвае яму, што "сёння ж не нядзеля, усе мужыкі паехалі ў поле". А Франц кажа, што "то мужыкі, а ён не мужык". Тады Вадзім пачынае ўгадваць яго, што і ён мужык. Ну Франц пакрыўдзіўся, не дай бог, і ўпэўніваў Стэфу, нібы гэты я падвучыла Вадзіма наўмысна абазваць яго мужыком. Ён жа вельмі ганарысты. Цяпер ужо зніклі паездкі, нікуды яго больш не бярэ».

Вадзім Багдановіч:

З лістоў мы можам даведацца і пра тое, што бацька дасылаў сынам з горада пачастункі і кніжкі з карцінкамі, якімі Вадзім дзяліўся са стрыечнымі братамі.

Увогуле пра тату Вадзім не забываўся пад час адпачынку ў вёсцы. Ён чакаў, што бацька прыедзе да іх. Не прапускаў моманту, калі маці пісала яму лісты. «(Вадзім. – К.А.) просіць, каб я спытала ў цябе наконт канарэка, што, нібы, абяцаў татка дастаць улётку. Просіць адрамантаваць каня і калёсы дакончыць. Ён нават напісаў табе ліст чырвоным і сінім алоўкам і аддаў яго мне, каб я наклеіла марку і даслала табе, інакш ты мог бы забыцца выканаць абяцанне. Зайздросціць страшна Сашу (сын Стэфы. – К.А.), што той ездзіў вярхом на кані, і суцяшаецца толькі тым, што калі прыедзе ў Гродна, то татка купіць яму жарабя, а калі жарабя нельга, "то хоць што-небудзь жывое"».

Як бачым, Вадзім рос звычайным дзіцём: цікаўным, разумным і спрытным на ўсякія прыгоды. Калі нешта не атрымлівалася адразу, дабіваўся сваёй мэты.

Калі дзеці былі зусім малыя, здарылася вялікае няшчасце: у кастрычніку 1896 года пасля абвастрэння сухотаў пайшоў з жыцця іх маці. Адам Ягоравіч папрасіў у банку, дзе працаваў, аб пераводзе і пераехаў з дзецьмі ў Ніжні Ноўгарад.

Бацька шмат намаганняў прыкладаў да выхавання сваіх дзяцей і меў на іх вялікі ўплыў. Калі сям'я жыла ў Гродне, ён любіў гуляць з імі па вуліцах і ваколцах горада. Калі пераехалі ў Ніжні Ноўгарад, працягвалі амаль кожны дзень бываць у садах, летам хадзілі на Волгу, на бераг Акі ці за горад, у лес і ў поле. Паўсюль бацька звяртаў увагу дзяцей на розныя з'явы ў прыродзе, развіваў назіральнасць. Ён

браў іх з сабой у паездкі па працы, каб знаёміць з жыццём вёскі, фабрычных і заводскіх цэнтраў, помнікамі даўніны і прыгожымі прыроднымі мясцінамі. У Ніжнім Ноўгарадзе, Маскве і іншых гарадах вадзіў дзяцей у карцінныя галерэі. Ездзілі на кумыс у Самарскую і Уфійскую губерні, на лячэнне ў Крым.

Вельмі яскрава Адам Ягоравіч апісвае адну з паездак на кумыс: «Увесь дзень у стэпе хлопцы высочвалі суслікаў у іх паходах гуртам па здабычу, стэпавых птушак, збіралі срабрысты кавыль з пшчотнымі вусікамі, кветкі і ягады альбо гулялі ў раскошнай пойме ракі Дзэмы, так паэтычна апісанай Аксакавым, збіраючы цудоўныя рознакаляровыя касачы і клубніцы, прыглядаючыся да тузанна рознакаляровых птушак у хмызняках і трыснягах і прыслухоўваючыся да іх несціхальнага шчэбету і спявання наперабой...». Гэтая цытата сведчыць, як усебакова развіваліся дзіцячы здольнасці, як падтрымлівалася судакрананне іх пачуццяў з навакольным светам.

Бацька сам кіраваў навучаннем хлопцаў да дзесяцігадовага ўзросту, калі яны паступалі ў гімназію: «Мой ідэал і выхавання, і навучання заключаўся ва ўсебаковым развіцці асобы і перадачы элементаўных звестак з кожнай навукі. Развіццю густу, эстэтычных пачуццяў, мастацкасці надавалася вялікае значэнне. ... А галоўнае – я імкнуўся праз чытанне мастацкіх твораў выклікаць своеасаблівы настрой, абудзіць спачуванне, прымусяць дрыжэць струны ў адказ. Хоць мае дзеці і паступалі ў гімназію ў 10–11 гадоў, але яны ведалі значна больш, свядомей і лепш, чым іх аднагодкі. Я памятаю здзіўленне законанастаўніка, які на прыёмным экзамене спытаў майго сына Вадзіма "аб братах Макавях", а той пачаў яму распавядаць пра



Семинар маладых даследчыкаў

Слова... Веры і паўсядзённае

З 25 па 28 лістапада Жыровічы дзявяты раз сустрэлі ўдзельнікаў семінара студэнтаў ВУБ Беларусі, які праходзіў на базе Мінскіх Духоўных Акадэміі і Семінарыі імя свяціцеля Кірылы Тураўскага, куды на чатыры дні з'ехаліся студэнты амаль з дваццаці ВУБ краіны, а таксама прадстаўнікі Расіі, Украіны і Амерыкі (усяго 80 чалавек). Нагодай яго правядзення стала 10-годдзе часопіса акадэміі і семінарыі «Ступени».

Першы дзень, прыезд у рассяленне, можна назваць яшчэ і канцэртна-азнамяльным. Пасля вячэры ў семінарскай трапезнай знаёмства прайшло ў незвычайнай форме: госці сядзелі па коле, але прадстаўляліся не па чарзе. Спачатку тыя, каму патрапіць у рукі мікрафон, а пасля астатнія – хто зловіць маленькі мяккі мячык. Тэрмін таксама быў абмежаваны: пакуль не зга-

рыць запалка. І прасцей было тым, хто ўмее коратка і ясна выказаць свае думкі. Начавалі мы ў доміках паломнікаў.

У першы дзень працы пасля літургіі прайшло пленарнае пасяджэнне, якое, на мой погляд, было вельмі зацягнутым. Удзельнікі семінара праслухалі ўступныя словы Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Філа-



рэта (апавяшчаў паведамленне вікарый Мінскай епархіі Праасвяцейшы Епіскап Барысаўскі Венямін), прафесара Варшаўскай Хрысціянскай Багаслоўскай Акадэміі протаіерэя Марыяна Бэндза, протаіерэя Георгія Роя. Далей прагучалі даклады семінарыста Мінскай Духоўнай Семінарыі Сяргея Палатнікава «Предвечный Логос», студэнта Маскоўскай Духоўнай Акадэміі іерадыякана Фадзея (Прадуна) «Богословская лексика мирян как возможность говорить о своей вере», студэнта БДУ культуры і мастацтваў Вадзіма Мажэйкі «Ли-

берализм и христианство: слово как основа свободы». Апошнімі выступілі вучні Слонімскай СШ № 2 Вольга Шлеман і Уладзіслаў Клачэнкаў з дакладам «Я дзякаваць павінен лёсу за тое, што даў спазнаць цябе, Радзіма», прысвечаны паэту і даследчыку Алегу Лойку, дзядулю дзяўчынікі.

Потым цягам двух дзён была праца па чатырох секцыях. Сярод прапанаваных тэмаў дакладаў былі: «Слова – дар Бога», «Значэнне роднай мовы ў жыцці беларускага народа», «Крызіс слова ў сучасным свеце», «Русский язык і беларуская

мова: супрацьстаянне ці суіснаванне», «Праблемы слова ў СМІ і кнігавыдавецтве», «Роля Царквы ў захаванні чысціні слова і мовы» ды іншыя. Шмат дыскусіяў выклікалі тэмы, звязаныя з чысцінёю слова.

На працягу гэтых дзён былі таксама канцэрт, падрыхтаваны семінарыстамі і рэдакцыяй часопіса «Ступени», свае таленты таксама прадэманстравалі і госці, адбылася экскурсія па манастыры і на Святую крыніцу.

На апошнім пленарным пасяджэнні былі падведзеныя вынікі і падпісаная рэзюмэ, а таксама ўручаныя дыпламы ўдзельнікам.

Сумна было з'язджаць. Развітанне каля аўтобуса доўжылася хвілінаў дваццаць. Ад'язджаючы, мы ведалі, што вярнемся з сабой толькі станоўчыя пачуцці і эмоцыі, з'язджаем з новымі сябрамі, а некаторых пакідаем. Але вернемся ў наступным годзе ўжо на юбілейны Х семінар студэнтаў ВУБ Беларусі.

Наста КАДЫГРЫБ,
студэнтка БДУКІМ
Фота аўтара

«Так, я анархіст-камуніст!»

паходы Аляксандра Македонскага, пра стварэнне і распад яго дзяржавы, пра элінізацыю Усходу і толькі тады перайшоў да Антыёха Эпіфана і барацьбы з Макевеямі».

З маленства ў сынах выходзілі пачуцці гонару, імкненне да дасканаласці, вучылі іх гармоніі з сусветам, пры якой магчыма імкнуцца толькі да ідэалаў.

Акрамя бацькі і маці, побач з братамі былі і іншыя выключныя людзі. Заўсёды непадалёк жылі сем'і дзвюх сяспер Адама Ягоравіча Марыі і Магдалены. Тры сям'і жылі вельмі дружна і вучыліся адна ў адной узаемапаразуменню, умению жыць у любові і павазе, даражыць роднымі людзьмі.

Паўсюль, дзе жылі Багдановічы, яны сябравалі з вельмі інтэлігентнымі і разумнымі людзьмі, якія маглі быць прыкладам для моладзі.

Пад уплывам бацькі дзеці не маглі не быць максімістамі. Максім прысвяціў сябе Беларусі і стаў самым любімым, самым кранальным беларускім паэтам. Леў мог стаць выключным матэматыкам, але сумленне паклікала на вайну, дзе малады афіцэр трагічна загінуў. Вадзім захапіўся палітыкай і стаў цудоўным прамоўцам, лідарам гімназістаў, здольным публіцыстам.

Такім чынам, асоба Вадзіма Багдановіча развівалася ў выключных умовах, але які ж вынік можам назіраць?

На пачатку XX стагоддзя ў Расійскай імперыі была вельмі складаная грамадская і палітычная сітуацыя. У краіне было шмат супярэчнасцяў у эканамічнай, сацыяльнай, палітычнай і іншых сферах, што вылілася ў рэвалюцыю 1905–1907 гадоў. Паўсюль праходзілі стачкі, забастоўкі, мітынгі. Не абмінулі гэтыя падзеі і моладзь. Вадзім Багдановіч на той час вучыўся ў Ніжгародскай мужчынскай гімназіі.

Рэвалюцыя – гэта заўсёды не толькі палітычныя змены, а рэвалюцыя духу, ідэяў. Не дзіўна, што адукаваны юнак-максіміст тым захапіўся. Калі ўлічыць выхаванне і спадчынасць, можна з упэўненасцю сказаць, што Вадзім не мог не стаць лідарам у галоўнай справе свайго жыцця. Ён быў цалкам захоплены рэвалюцыйным рухам, браў самы актыўны ўдзел у мітынгам і сходках у гімназіі і паз-за яе межамі. Пазней яго зводны брат Павел Багдановіч узгадваў: «Ідуць сумбурныя сходы гімназістаў. Вадзім Багдановіч... – галоўны прамоўца. Выступае ён з кіпучай кнігі. Калі цытаты не дзейнічаюць на аўдыторыю, то тамы Міхайлоўскага ляцяць на галовы слухачоў».

«Гарачы быў Вадзім, дэзрэзкі. Расказваюць, што аднойчы ён з крыкам: «Так, я анархіст-камуніст!» расхінуў куртку, каб прадэманстраваць чорную кашулю як сімвал свайго прыналежнасці да анархістаў, але, аказаецца, у такі гарачы дзень ён не апрануў. Быў канфуз, і юны прапагандыст рэціраваўся, чырваняючы перад паненкамі».

Адам Ягоравіч успамінаў, што «яго лаўры і Максіму спаць не давалі». Пад уплывам старэйшага брата нават паэт часова захапіўся палітыкай, аб'явіў сябе анархістам.

Калі прайшлі асноўныя падзеі рэвалюцыі, няўрымслівая натура працягвала патрабаваць выхаду энергіі. І Адам Ягоравіч, і Павел Багдановіч сведчаць, што Вадзім пачаў спрабаваць



В. Багдановіч

сябе ў публіцыстычнай дзейнасці, і сцвярджаюць, што рабіў гэта таленавіта. На жаль, яго рукапісы згарэлі ў Яраслаўлі пад час вялікага пажару, а друкаваўся ён, хутчэй за ўсё, пад псеўданімам, таму сёння мы не можам апаніць яго публіцыстычныя здольнасці.

Аднымі з найбольш значных рэвалюцыйных дзеячаў таго часу былі Герман Лапацін і Мікалай Даніэльсан. Акрамя актыўнага ўдзелу ў рэвалюцыйных падзеях, яны яшчэ і перакладалі творы Карла Маркса.

В. Багдановічу хапіла самаўпэўненасці, імпэту, ведаў і энергіі, каб звярнуцца да гэтых людзей з прапановаю агульнай справы.

Нагхніўшыся легендарнай дзейнасцю Германа Аляксандравіча, ён хацеў напісаць біяграфію Лапаціна і звярнуўся да яго па матэрыялы і дазвол. Але той адказаў, што не лічыць магчымым выстаўляць на паказ публіцы сваю асобу, таму вымушаны адмовіць у просьбе.

Праз пяць месяцаў В. Багдановіч напісаў ліст да М. Даніэльсана з прапановаю выдаць збор яго твораў. Не вядома, ад імя якой арганізацыі адбыўся гэты зварот, але мы маем адказ Даніэльсана, дзе ён піша аб немэтазгоднасці такога выдання.

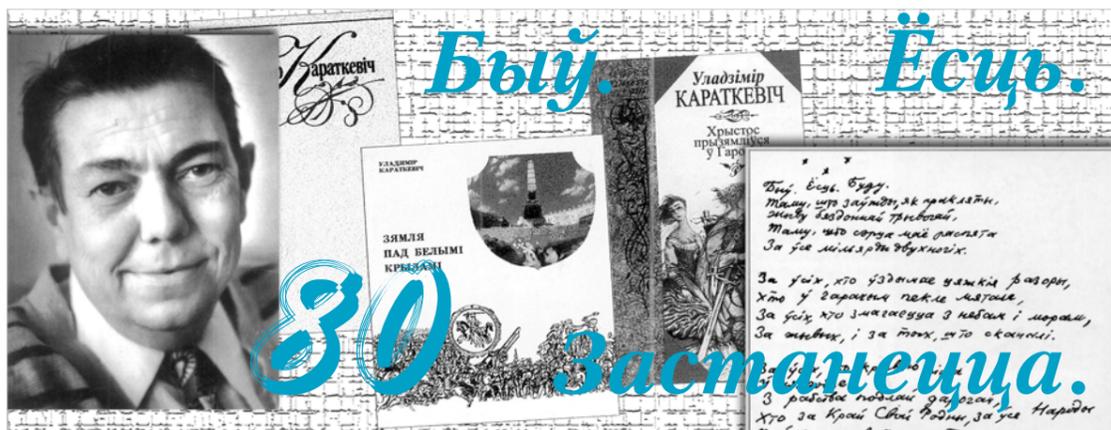
На жаль, вялікі імпэт Вадзіма, яго энергія і здольнасці напаткалі неперадольную перашкоду. Яшчэ ў 10 гадоў у хлопчыка праявіліся сухоты – спадчынная хвароба Багдановічаў. Адам Ягоравіч імкнуўся рабіць усё магчымае,

каб спыніць яе: сяліў дзяцей у вялікіх, светлых, на сонечным баку пакоях, якія часта праветрываліся; вазіў іх улетку на лецішча з сасновым лесам, на кумыс, у Крым. Нягледзячы на ўсе намаганні, хвароба на той час не вылечвалася. У 1908 годзе сухоты ў Вадзіма абстраыліся, і ён памёр 9 красавіка, на васьмнадцатым годзе жыцця, так і не паспеўшы цалкам раскрыць свае здольнасці.

У лісце да Ніны Ватацы П. Багдановіч пісаў: «Калі Вадзім памёр, паліцыя, баючыся хваляванняў, загадала бацьку хаваць брата ўначы. Дзень пахавання я добра памятаю. Перад домам сабраўся агромністы натоўп, шмат навучанцаў у гімназічных шыনেлях, дом акружаны пешай і коннай паліцыяй, у кватэру дапускаюцца толькі асобы, якія прыносяць вянкi. Карціна жудасная. Бацька выходзіць на вуліцу і просіць тых, хто сабраўся, не парушаць парадак пахавання. Бацька вяртаецца з групай гімназістаў, якія выносяць труну. Далей я нічога не ведаю. Хаваў брата адзін бацька, усе родныя засталіся дома...» Пахаваны Вадзім у Ніжнім Ноўгарадзе на Петрапаўлаўскіх могілках, на месцы якіх цяпер разбіты парк імя Кулібіна. Захаваліся два дрэвы, што стаялі над яго магілай.

Сёння мы гаворым пра Вадзіма Багдановіча таму, што ён быў старэйшым братам генія. Распавед пра яго дадаткова раскрывае асобу незвычайнага пісьменніка, загадкавага і рамантычнага Максіма Багдановіча. Але ж карані ў іх аднолькавыя. І здольнасці блізкія. Магчыма, калі паглядзець на братаў з іншага пункту гледжання, Вадзім мог стаць той асобай, якую адцяняў бы Максім, пра якую захоплены расказвалі б даследчыкі гісторыі і культуры. Патэнцыял быў у абодвух. І абодвум лёс адпусціў зусім мала часу на тое, каб рэалізаваць сябе. Максім за 25 гадоў жыцця стаў класікам беларускай літаратуры. Вадзім за 18 пакінуў пра сябе памяць як выключны лідар, здольны прамоўца і публіцыст.

Кацярына КАНДРАЦЕНКА



Апынуўшыся восенню 1958 года ў Маскве, У. Караткевіч быў уражаны рытмам яе культурнага жыцця, праявамі старажытнасці ў абліччы горада – «паўсюль сляды мінулага». З перапіскі становіцца зразумелым, што маскоўскі перыяд у жыцці і творчасці пісьменніка – гэта не толькі радасць ад духоўна-інтэлектуальнай далучанасці да свету мастацтва, культуры, старажытнасці, але і час найвялікшых пакутаў. У лісце да Я. Брыля ад 29 лютага 1960 года прагучыць балючае прызнанне адносна таго пачуцця, што запоўніла яго душу да астатку – пра сваё трагічнае маскоўскае каханне: «Зараз мне дарага ўсё, што хоць на хвіліну надае яе. Вы ведаеце, я заўсёды ставіўся да Вашай сям'і вельмі добра, хоць знаёмы з Вашай жонкай зусім мала. Дык вось, я зараз стаўлюся да яе асабліва цёпла не толькі за розум і дабрыню, не толькі за тое, што яна Ваша жонка, а яшчэ і за тое, што яе таксама завуць Нінай Міхайлаўнай.

Дарага, на якой ходзіць яна, дом на плошчы Маякоўскага, дзе яна жыве, самае слова «мастацтва» (таму што яна нам чытае мастацтва) – усё аддаецца ў душы радасцю».

Пранізіліва-шчырыя споведзі

Эпістальны пісьменнік і працэс выкладання літаратуры ў школе і ВНУ

(Заканчэнне. Пачатак у № 45)

Вось і першая разгадка. Названая імя, род заняткаў, месца пражывання. Становіцца зразумелым і тое, што невыпадкова палотны старажытных майстроў жывапісу, лёс іх творцаў так арганічна ўвайшлі ў мастакоўскі вопыт беларускага літаратара. У сваім адказе на спагадліва-трывожны і перасцерагальны ліст Я. Брыля, у якім той на правах старэйшага тактоўна тлумачыў свайму маладзейшаму сябру, паэту-летуценніку і дзіваку, як цяжка спасцігнуць, «наколькі ў прадмеце нашага захаплення сапраўднай прыгажосці, а колькі нашага ўяўлення», У. Караткевіч напіша: «І зараз яна для мяне ўсё: азёры Уладзімірскай зямлі, Масква, якую я здолеў палюбіць толькі з-за яе. Парой-на-Нерлі, пара зімо-

вая з дзвярэй метро, снягур на заснежанай сасне, мая праца».

Як бачна, многія шэдэўры караткевічаўскай лірыкі напісаны пад уздзеяннем кахання, магутнага, прыгожага, высокага і трагічнага. У згадааных лістах з гранічнай шчырасцю, па-першае, раскрываецца эмацыйна-псіхалагічны стан пісьменніка, яго ўздзеянне на творчую актыўнасць аўтара лістоў. Па-другое, гэта трагічная і мужная споведзь закаханага чалавека, цэльнага ў сваіх пачуццях і жыццёвых прынцыпах. Па-трэцяе, выкладчык знойдзе нямала цікавай інфармацыі адносна ўздзеяння вялікага пачуцця на творчы патэнцыял пісьменніка, прачытае жыццёвую гісторыю таго, хто абудзіў у душы мастака тое балючае і ра-

даснае пачуццё-жарсць. След ад гэтага пачуцця выявіцца і ў паэтычным цыкле «Калі памірае каханне». Цяпер ужо лірычны герой перажывае смерць свайго кахання. У вершак «О каханне маё бясконцае...», «Я іду лугавою дарогай...», «Фантазія», «Калі паміраюць...» і іншых выразна адчуваецца адбытак нядаўняй драмы закаханага паэта. Усе творы да туюцца пачаткам 1960-х.

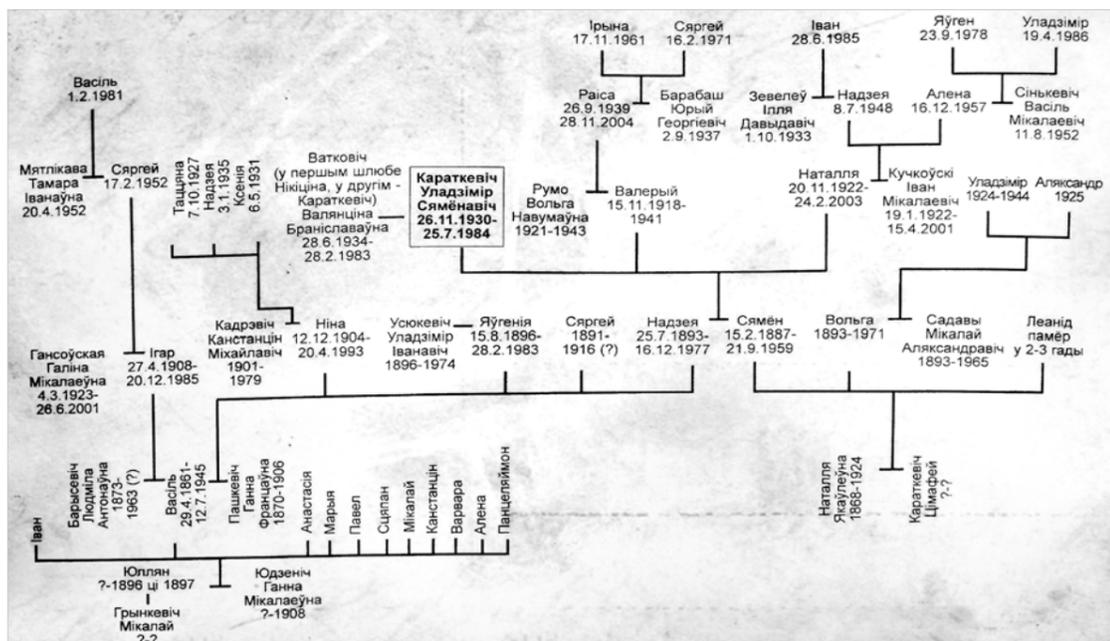
цы». Вось як убачылася герою рамана старажытнае рускае архітэктурнае дзіва на тэрыторыі Уладзіміра-Суздальскага княства – царква на Нерлі: «Простая, зграбная, дасканалая на дасканалай зямлі, яна чакала іх, і вакол не было ані душы, быццам яна сама вырасла з гэтых лугоў і, зажурыўшыся, стаяла над княжышчам, што загінуў тут на паляванні восем стагоддзяў таму». Да месца было б супаставіць апісанне царквы, пададзенае ў рамане, з вершам «Дзіва на Нерлі».

Як бачым, з'яўляецца зручна магчымасць прапачыць асаблівасці развіцця канкрэтнай жыццёвай гісторыі ў сюжэтнай структуры рамана, злучыўшы, такім чынам, у адзінае цэлае мастацкі досвед Караткевіча-лірыка, Караткевіча-эпіка. Дарэчы, зварот да рамана «Нельга забыць» у сувязі з вывучэннем лірыкі У. Караткевіча прымусяць і настаўніка, і сучаснага школьніка ці студэнта звярнуцца да прачытанага значна раней пралога («Паром на бурнай рацэ») да згаданага рамана, што забяспечыць прыныццераемнасці ў працэсе вывучэння школьнікамі літаратуры.

Не будзе лішнім нагадаць і пра тое, што пародамі Я. Брыля У. Караткевіч даражыў настолькі, што палічыў мэтазгодным уключыць у мастацкую структуру рамана ліст-адказ Я. Брыля на сваю пранізіліва-шчырую споведзь, пададзеную ў лісце ад 26 лютага 1960 года. Праўда, у рамане яго дасылае Грынкевічу Якуб Каптур, прататыпам якога з'яўляецца Я. Брыль. На гэта звярнула ў свой час увагу Людміла Мазанік у сваіх каментарыях да перапіскі У. Караткевіча з Я. Брылём. У гэтым выпадку выкладчыку варта было б прапанаваць сваім вучням супаставіць арыгінал ліста з тым, што дасланы герою, каб убачыць, як творца адбірае самае сутнаснае, апускаючы тое, што не працуе на ідэю ці вобраз.

Увогуле, можна прыгадаць самыя розныя віды і тыпы ўрокаў, тэматыку лекцыяў або семінарскіх заняткаў, на якіх можна шырока выкарыстоўваць эпістальную спадчыну У. Караткевіча.

Тамара НУЖДЗІНА,
дацэнт кафедры
беларускай літаратуры
Мазырскага дзяржаўнага
педагагічнага ўніверсітэта





Сям'я Навіцкіх

(Заканчэнне. Пачатак ў № 45)

Але гэта зусім не азначае, што святар сядзеў без справы. Яму давялося часова ўзначальваць прыход Гарадзішчанскай царквы Наваградскага павета. Пад час свайго знаходжання за штагам а. Фёдар быў узнагароджаны скуф'ёю і камілаўкаю. А 1 сакавіка 1910 г. ён быў прызначаны святаром Праабражэнскай царквы сяла Будча. Заўважу, што 70-гадо-

нішто не замінала яму наведваць Будчу, пагутарыць пра бацьку з мясцовымі жыхарамі, паглядзець на месца яго вечнага спачыну. Другі раз на магіле Ф. Навіцкага акадэмік мог пабыць у жніўні 1926 г., калі вяртаўся ў СССР з замежнай камандзіроўкі. Праўда, дакументальна гэтыя візіты не пацверджаныя.

Дзеці

Фёдар Навіцкі і Магдаліна Карская мелі сямёра дзяцей: пяцёра сыноў і дзвюх дачок. Пісаць тут пра Яўхіма Карскага няма патрэбы, яго біяграфія добра вядомая. Лішнім будзе расказаць і пра Івана Навіцкага, аб якім была асобная публікацыя. А вось пра астатніх варта хоць бы сцісла згадаць.



Аляксандр Навіцкі пасля заканчэння Мінскай духоўнай семінарыі (1896 год)

У вышэйзгаданых паслужных спісах Фёдар Навіцкі называе даты нараджэння сваіх сыноў і дачок: Марыя (1865 г.), Мікалай (27 красавіка 1870 г.), Аляксандр (20 сакавіка 1875 г.), Вера (20 траўня 1878 г.). Сыны пачыналі навуку ў Мінскім духоўным вучылішчы, а працягвалі – у Мінскай Духоўнай семінарыі. Вось толькі вынікі гэтай навукі былі розныя.

Мікалай вучыўся слаба. У першым класе духоўнай семінарыі яго пакінулі на другі год, а з II класа ён увагуле сышоў. Вярнуўся да бацькоў у Бярозавец, настаўнічаў у мясцовай школе. У траўні 1890 г. быў накіраваны псаломшчыкам у м. Свіслач Бабруйскага павета. І ўсё ж царкоўная служба і настаўніцкі хлеб не прывабілі Мікалая. Ён рэзка змяніў накірунак сва-



Магчыма, Мікалай Навіцкі. Фота з сямейнага архіва Навіцкіх-Хільтовых

ёй дзейнасці, акунуўшыся ў фінансавую сферу. Вядома, што ў 1914 г. ён працаваў бухгалтарам Дзяржаўнага банка ў Растове-на-Доне, а пазней – сакратаром Дзяржбанка ў Харкаве. Дзе яго застала рэвалюцыя і якія выпрабаванні давялося вынесці пад час грамадзянскай вайны, невядома. Аднак пасля Рыжскага міра Мікалай апынуўся не на савецкім, а на польскім баку мяжы. Прынамсі, у 1926 г. ён жыў у Мірацічах каля Навагрудка. Вяртаючыся з замежнай камандзіроўкі, да яго заязджаў акадэмік Карскі. На жаль, род заняткаў Мікалая Навіцкага ў гэты час, дата яго смерці, месца пахавання мне невядомыя.

А вось Аляксандр зрабіў неблагую кар'еру. У адрозненне ад Мікалая, вучыўся добра, аднак не збіраўся звязваць свой лёс з царкоўнай службай. Па заканчэнні Мінскай духоўнай семінарыі ў 1896 г. паступіў



Сын Веры Навіцкай Аляксандр – пляменнік Я.Ф. Карскага (1914 год)

на фізіка-матэматычны факультэт Варшаўскага ўніверсітэта, які скончыў з адзнакай. Але на гэтым не спыніўся і працягваў вучобу ў Санкт-Пецярбургскім Інстытуце інжынераў шляхоў зносінаў (1900–1904). Яшчэ пад час вучобы выдаў зборнік задачаў па механіцы, а ў 1905 г. – «Краткий курс элементарной механики». У далейшым А. Навіцкі працаваў на чыгунцы. Быў начальнікам станцыі Коўна, потым – начальнікам руху цягнікоў на варшаўскай лініі. Верагодна, у 1915 г. яго перавялі памочнікам начальніка руху Лібава-Роменскай чыгуначнай лініі. Не думаю, каб ён з радасцю ўспрыняў кастрычніцкі падзеі 1917 г. Прынамсі, пасля грамадзянскай вайны ён апынуўся ў Чэхаславакіі, грамадзянства якой атрымаў у 1931 г. Аляксандр Навіцкі стаў прафесарам. Памёр у 1961 г., пахаваны ў Празе.

Малодшы сын Уладзімір, верагодна, рана памёр. Пра яго жыццё немагчыма сказаць нешта канкрэтнае. У кліравай ведамасці ён нават не згадваецца.

Гэтак жа мала звестак і пра сясцёр Яўхіма Фёдаравіча. Марыя выйшла замуж за святара. У 1914 г. жыла ў сяле Слабодка пад Мінскам. Што з ёй сталася далей, невядома.

Пра тое, што ў Я. Карскага была яшчэ адна сястра – Вера, навукоўцы да нядаўняга часу не ведалі. Як вынікае з паслужных спісаў кліравай ведамасці, яна выйшла замуж за чыноўніка, жыла ў Рэвелі. У сямейным архіве захавалася паштоўка, якую яна адправіла да бацькі ў Будчу 28 лютага 1914 г. На ёй выява хлопчыка ў гімназічнай форме. Як вынікае з подпісу, гэта 9-гадовы Аляксандр – унук Ф. Навіцкага і пляменнік Я. Карскага. Аднак гэта не адзіны яе сын. У тэксце згадваюцца ўнукі: «...внучата толькі і гавораць, што про дедушку, и мечтают, что как станет тепло, то дедушка приедет». На жаль, гэта ўся інфармацыя, якую ўдалося адшукаць пра рэвельскіх сваякоў Я.Ф. Карскага.

Андрэй БЛІНЕЦ,
г. Клецк

Пасля смерці жонкі Фёдару Навіцкаму было нялёгка заставацца ў Волме. Ён папрасіў царкоўнае начальства перавесці яго псаломшчыкам у Дунайчыцкую царкву Слуцкага павета, бо недалёка ад Дунайчыцаў, у Блячыне, служыў яго сын Іван, чыя падтрымка магла аказацца вельмі дарэчы ў гэты цяжкі час. Перабыванне ў Дунайчыцах аказалася непрацяглым. У лістападзе 1904 г. Фёдар Мікалаевіч прыняў святарскі сан і быў накіраваны ў Дольскую царкву Пінскага павета. Верагодна, епархіяльнае начальства вырашыла ацаніць па заслугах яго шматгадовую службу. Цікава, што дагэтуль вакансія святара ў мясцовай царкве заставалася свабоднай 5 месяцаў. Ніхто не жадаў выпраўляцца ў сяло, аддаленае на 50 верстаў ад павятовага горада. А вось Ф. Навіцкі не пабаяўся, і гэта ў 64 гады! У 1906 г. ён быў узнагароджаны набедранікам, а таксама атрымаў падзяку ад Мінскай Епархіяльнай Вучылішчнай Рады «за особо-усердное отношение к церковно-школьному делу». Увогуле, на працягу ўсяго жыцця Ф. Навіцкі сумяшчаў царкоўную службу з настаўніцкай працай: вучыў дзяцей у царкоўна-прыходскіх школах і народных вучылішчах. Так было ў Лашы, у Бярозаўцы, у Гародні... Сярод іншага ў яго быў і своеасаблівы талент: ён любіў царкоўныя спевы і паспяхова навучаў ім дзяцей.

У 1907 г. Фёдар Мікалаевіч быў пераведзены ў заштат па прычыне кепскага здароўя, дзе знаходзіўся больш двух гадоў.

вы чалавек быў накіраваны не ў вялікі горад, не ў павятовы цэнтр, а зноў жа ў доволі глухое сяло, размешчанае ў балоцістай і маланаселенай мясцовасці. Так што праблемы з здароўем былі часовыя, а ўвогуле, бацьку акадэміка Карскага працавітасці і старання не бракавала. Ён не інтрыгаваў, а служыў, не наракаў на долю, а сумленна выконваў свой абавязак усюды, куды яго закідваў лёс. Адчувалася манастырскае выхаванне.

У Будчы і прайшлі апошнія гады яго жыцця. Акрамя службы ў царкве, Фёдар Мікалаевіч вучыў дзяцей Закону Божаму ў Чудзінскай і Будчанскай школах. Цікава, што і дасёння там памятаюць гэтага чалавека. Калі я рабіў фотаздымак магілы Ф. Навіцкага, разгаварыўся з адной бабуляй, з мясцовых. Яна сказала, што яе дзед Міхаіл Савеня, які памёр у 1934 г., блізка сябраваў з бацькам, і гаварыў пра яго як пра вельмі сумленнага, адукаванага чалавека.

Памёр Ф. Навіцкі 21 студзеня 1918 г., на 16 гадоў перажыўшы жонку, пахаваны на могілках Будчанскай Праабражэнскай царквы. Цікава, што яго пахаванне – адзіная магіла святара, якая захавалася каля царквы, ён аказаўся адзіным яе настаяцелем, які памёр ва ўласным прыходзе. Час быў неспакойны, і наўрад ці ўсе дзеці змаглі сабрацца на пахаванне бацькі. Хутчэй за ўсё, пахаваннем і ўстаноўкай помніка займаўся сын Іван – настаяцель Блячынскага прыхода. Яўхім Фёдаравіч мог наведаць бацькаву магілу толькі праз два з паловай гады. Летам 1920 г., у час польскай акупацыі, ён прыехаў у Блячын да брата.



Школа 1930-х – культурны цэнтр вёскі

14 жніўня 1930 года Цэнтральны камітэт і Савет Народных Камісараў прынялі пастанову аб увядзенні ў СССР усеагульнай пачатковай адукацыі, а з 1934 года пачаўся новы этап у гісторыі развіцця народнай адукацыі, якая складалася з пачатковай (4 гады), няпоўнай сярэдняй (7 гадоў) і сярэдняй (10 гадоў). У цэнтры ўвагі была барацьба за авалоданне асновамі навук, за высокую паспяховаць вучняў.

Насовіцкая школа сялянскай моладзі ў гэты час ператварылася ў няпоўную сярэднюю школу, а ў 1936 годзе з адкрыццём 8 класа быў пакладзены пачатак поўнай сярэдняй адукацыі.

Дырэктарам школы ў 1930-я гады былі Васіль Баўтушкін, Аляксандр Каваленка, Фёдар Лук'ячук, Уладзімір Астапаў. Яны цярылі і настойліва выхоўвалі настаўніцкі і вучнёўскі калектывы, імкнуліся да ўмацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы школы, пашыралі плошчу школьных будынкаў.

Асаблівай папулярнасцю ў гэты час карытаўся народны вясковы хор, створаны ў канцы 1920-х гадоў Аляксандрам Каваленкам. У ім спявалі настаўнікі і вучні. Хор вызначаўся разнастайным рэпертуарам і славёўся высокай культурай выканання.

У 1939 годзе адбыўся першы выпуск вучняў 10 класа. 14 юнакоў і 10 дзяўчатаў атрымалі атэстаты аб сярэдняй адукацыі. Сярод іх быў Васіль Каленнікаў, лётчык-знішчальнік у гады вайны, Герой Савецкага Саюза. Партыйнымі работнікамі сталі Рыгор Канавалаў –

старшыня дзяржаўнага камітэта па друку пры Савеце Міністраў БССР, Іван Царыкаў – сакратар аднаго з райкамаў КПБ Брэсцкай вобласці, Уладзімір Кісялёў – палкоўнік дзяржбяспекі і шмат іншых.

Для іх сталення не шкадавалі ні сіл, ні здароўя такія настаўнікі, як Алена Лук'ячук, Ігнацій Ерафенка, Вольга Караленка, Ганна Мартынава, Вера Шагас, Надзея Пястун, Іван Якубаў, Віктар Сякерын.

Нізкі паклон вам, настаўнікі 1930-х гадоў!

(сёння яе імя носіць піянерская дружина школы), настаўнікі В. Кужалева, М. Бічукоў. Усе яны таксама былі расстраляныя акупантамі. На фронце загінулі настаўнікі І. Якубаў, В. Кулдыкоў, Ю. Труфееў. У школьным скверы быў устаноўлены абеліск загінулым настаўнікам і вучням школы.

Пакідаючы ў верасні 1943 года Насовічы, немцы спалілі амаль усе пабудовы. Сярод 11 ацалелых дамоў застаўся і цагляны будынак школы. Дырэктар школы

адбыўся першы выпуск дзесяцікласнікаў пасляваеннага перыяду. Педагагічны калектыву папаўняўся высокакваліфікаванымі настаўнікамі рускай і беларускай моваў, гісторыі, географіі, нямецкай мовы. У гэты час добра зарэкамендавалі сябе настаўнікі А. Шусцераў, В. Марчанка, В. Куцапалава, І. Глухаў, Р. Дынікіна, А. Кужалева, І. Раманчыкаў, І. Ліфшыц.

У сярэдзіне 1950-х гадоў Насовіцкая школа была адной з лепшых не толькі ў раёне, але і ў вобласці. На вы-

1920-х гадоў, якія ўстанаўлівалі савецкую ўладу ў вёсцы. Аб гэтым і іншым вучням расказаў госць Іван Фролавіч Клімаў.

На шляху да школы аграгарадка

У сярэдзіне 1960-х гадоў школа ўзначаліў выдатнік народнай асветы БССР і СССР Леанід Шукайлаў. Калектыву папоўніўся маладымі настаўнікамі, сярод якіх у асноўным былі выпускнікі школы: В. Краўчанка, Л. Садоўская, А. Баброў, А. Канавалава, Р. Алегіч. У школе займаліся дзеці не толькі з Насовічаў, але і з Івакаў, Лагуноў, Антонаўкі. Яна стала апорнай ў вобласці па турызме і краязнаўстве, пры ёй адкрыўся гісторыка-этнаграфічны музей.

Леанід Шукайлаў на працягу 30 гадоў узначальваў

Летапіс Насовіцкай школы

У гады ліхалецця

У 1942 годзе, сабраўшы невялікую колькасць вучняў 1–6 класаў, у вёсцы зноў пачала працаваць школа. Заняткі часта зрываліся: не было пісьмовых прыладаў, падручнікаў, дапаможнікаў. Праз паўгода школа распалася.

У верасні таго ж года фашысты схапілі настаўніцу Аляксандру Лешчанка з групай яе таварышаў. У хаце бацькоў Аляксандры працавала падпольная радыёстанцыя, з дапамогай якой у Маскву перадаваліся звесткі ваеннага характару. Аляксандра і яе бацькі былі расстраляныя, аднак падпольны рух на гэтым не спыніўся.

Шмат гераічных учынкаў здзейснілі былая настаўніца, партызанская сувязная, агітатар Марыя Шляхценка

Надзея Пястун арганізавала працу па аднаўленні школы, выбабе мэблі. Настаўнікі і бацькі вучняў сабралі некаторыя школьныя прылады, падручнікі, паперу, частку неабходнага даслаў раённы аддзел адукацыі.

У канцы кастрычніка 1943 года пачаліся заняткі сямігодкі. Настаўнікі М. Кавалёва, У. Сільчанка, Е. Дварэцкая, С. Лешчанка, А. Серпікава, А. Мартынава, В. Чысаў нарыхтоўвалі паліва для школы, рамантавалі кабінеты, дапамагалі аднаўляць разбураную вайной гаспадарку. З адраджэннем школы ішло і адраджэнне сяла.

У пасляваенны цяжкі час

Пасля вайны школу ўзначаліў былы франтавік Міхаіл Садоўскі. Пры ім у 1951 годзе быў адкрыты 8 клас сярэдняй школы, а ў 1954-м

сокім узроўні былі і матэрыяльная база, і сувязь з мясцовым саўгасам. Адметнай падзеяй у жыцці ўсёй вёскі стала стварэнне вучэбна-вытворчай брыгады (1957). Брыгадзе старшакласнікаў былі выдзелены 40 гектараў зямлі, цяглавая сіла, насенне і ўгнаенне. Вучні на практыцы асвойвалі перадавую сельскагаспадарчую тэхніку, арганізацыю і структуру сельскагаспадарчай вытворчасці, праводзілі даследчую працу.

Шмат прадстаўнікоў брыгады былі ўдзельнікамі абласных і рэспубліканскіх злётаў. У гэты час пачалася краязнаўчая дзейнасць педагогаў і вучняў школы. Турыстычныя паходы, экскурсіі і вандроўкі па родным краі сталі традыцыйнымі для таго часу. Ініцыятарамі такой дзейнасці былі муж і жонка Яўген і Мая Мартынавы, іх падтрымліваў і дырэктар, кавалер ордэнаў Славы Мікалай Лебедзеў.

У гэты ж час школа наладзіла сувязь з кафедрай педагогікі Гомельскага педінстытута, інстытутам удасканалвання настаўніка. Яна стала цэнтрам перадачы педагагічнага вопыту, аб'яўлена апорнай школай, і сюды пачалі прыязджаць студэнты педінстытута і вучылішча для азнаямлення з працай асобных настаўнікаў.

З узвядзеннем новага двухпавярховага будынка школы ў 1962 годзе ў Насовічах адкрыліся вячэрняя школа працоўнай моладзі і група падоўжанага дня. Настаўнікі і вучні завязалі сяброўскія адносіны з калектывамі Харобіцкай школы (Украіна) і САШ № 7 г. Гомеля. На традыцыйных сустрэчах былі і агляд мастацкай самадзейнасці, і спартыўныя спаборніцтвы, і семінары па перадачы вопыту.

Памятнай датай у гісторыі школы застанецца сустрэча з камсамольцамі



А. Лешчанка

школу, менавіта дзякуючы яму яна набыла новы статус. Дырэктар заўжды быў у пошуку новых формаў і метадаў навучання, творчым і ўмелым кіраўніком. Яго працу працягвала пераемніца Таццяна Мар'іна, якую называлі «жалезнай ледзі». Пасля яе выхаду на пенсію многае за кароткі тэрмін зрабіў і малады кіраўнік Сяргей Бічукоў.

У 2006 годзе Насовічам быў прысвоены статус аграгарадка. Школа стала цэнтрам фармавання сацыяльна-культурнага асяроддзя вёскі. Сёння ўстанову адукацыі ўзначальвае малады дырэктар Алена Мікалаеўна Лялікава – цудоўны чалавек, вопытны педагог з чутым мацярынскім сэрцам.

На жаль, колькасць вучняў з кожным годам памяншаецца. Сёння яе наведваюць 234 школьнікі з Насовічаў, Антонаўкі і Лагуноў. Іх навучаннем займаюцца 30 педагогаў. Жыццё працягваецца, а разам з ім доўжыцца і летапіс нашай школы.

Віктар
СЕРПІКАЎ,
заслужаны
настаўнік Беларусі,
Насовіцкая СШ
Добрушскага раёна



Першы выпуск вучняў 10 класа (1939 год)



Дакрануцца да жывога

23 лістапада ў Мінскай абласной бібліятэцы імя А.С. Пушкіна адбылася святочная вечарына з нагоды юбілею выбітнага беларускага пісьменніка Уладзіміра Караткевіча. Ініцыятарам і арганізатарам правядзення імпрэзы стаў краязнаўчы аддзел бібліятэкі. На вечарыну быў запрошаны пісьменнік Уладзімір Ягоўдзік, які асабіста ведаў юбіляра. Слухачы пачулі ад яго жыццёвыя гісторыі пра Караткевіча, пра выпадковыя сустрэчы, пра піццэ піва ва ўжо неіснуючай кавярні...

З сабою спадар Ягоўдзік прынёс і лісты Уладзіміра Сямёнавіча, якія апошні некалі пісаў з Масквы мастачцы Алене Лось. Спачатку чытачы пазнаёмліліся з іх зместам, а пасля змаглі патрымаць іх у руках, дакрануцца да жывога. Што адназначна стала самым прыемным і незвычайным момантам вечарыны.

У імпрэзе таксама браў удзел праект «Купала-Караткевіч», прагучалі песні на вершы Караткевіча. Паміж перапынкамі ў выступак удзельнікі праекта прапанавалі глядачам віктарыну. Пераможцы атрымлівалі набор паштовак «Мы адметныя» (імпрэза праводзілася пры падтрымцы кампаніі «Будзьма»).

Перад пачаткам я паразмаўляла з супрацоўнікамі аддзела і даведалася, што да 80-годдзя У. Караткевіча яны не толькі арганізавалі канцэрт, але і займаліся зборам крытычнага матэрыялу пра пісьменніка. Таму неўзабаве, спадзяюся, чытачы бібліятэкі змогуць больш даведацца пра жыццёвы і творчы шлях Уладзіміра Сямёнавіча, атрымліваючы ў краязнаўчым аддзеле выгарапальную інфармацыю.

Наста
КАДЫГРЫБ



(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39–45)

Мольдзевічы – вёска за 12 км на захад ад Паставаў на рацэ Лігуме на мяжы з Літвой. У 1873 годзе была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча *Мольдзевіч*, якое ўтварылася ад літоўскага імя *Maldzic (Maldingas)*, што азначае «набожны, багамольны».

Муляры – вёска за 15 км на захад ад Паставаў, за 6 км на поўнач ад Камаяў. У 1898 годзе была ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета. У 1905 годзе называлася Муляры Польшныя, належала фон Эксе. Назва адлюстроўвае заняты жыхароў: *муляр* – «чалавек, які будзе што-небудзь з каменю або цэглы; плянік». Прыметнік «польныя» мае значэнне «адкрытыя; у полі» ў адрозненні ад Муляраў Лясных. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Муляр, Муляронак.

Муляры Лясныя – вёска за 9 км на паўночны захад ад Паставаў, за 9 км на ўсход ад Гадуцішак. У пачатку ХХ стагоддзя была ў Ясеўскай воласці Свянцянскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Муляры*.

Мумішкі – вёска за 15 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 6,5 км на паўднёвы ўсход ад Камаяў. У 1873 годзе была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. У 1905 годзе засценак *Мумішкі*, або *Казлы*. Аснова назвы ўтварылася ад літоўскага слова «*miškas*» – «лес».

Мунцавічы – вёска за 12 км на захад ад Паставаў, за 4 км на паўднёвы ўсход ад Гадуцішак. У 1873 годзе была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад прозвішча *Мунцавіч (Манцэвіч)*, якое ўтварылася ад імя Мунька – формы кананічнага хрысціянскага імя *Манціл*.

Мышкі – вёска за 24 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км на паўднёвы ўсход ад Варапаева на правым беразе ракі Заражанкі. У 1781 годзе была ў маентку Дунілавічы Ашмянскага павета, сяло. У пачатку ХХ стагоддзя была ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча *Мышко*, якое шырока распаўсюджана на Пастаўшчыне.

Мягуны – вёска за 20 км на захад ад Паставаў, за 6 км на захад ад Камаяў на заходнім беразе возера В. Сурвілішкі. У 1873 годзе была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета, уладанне Чаховіча. Назва, верагодна, паходзіць з фіна-вугорскіх моваў: у эстонскай «*мягі*» азначае «гара», таксама і фінскай «*mäki*». Магчымы варыянт паходжання і ад славянскай: украінскае «*магура*» – «гара». Мясцовая версія звязвае назву з даўнімі магіламі.

Мядзелка – вёска за 21 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км на захад ад Варапаева. У 1873 годзе ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, уладанне Тызенгаўза. Назва вёскі паходзіць ад наймення ракі і мае фіна-вугорскія карані: «*mets*» (эст.), «*metse*» (фін.) – «лес», «*ель*» (комі) – «лясны ручай, рэчка». Фармант «-ка» характэрны для паселішчаў. Такім чынам, Мядзелка – гэта вёска на беразе ракі Мядзель або Мядзеліца, што азначае «лясная рэчка».

Мястэчка – вёска за 8 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 1,5 км на паўднёвы ўсход ад Манькавічаў. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета, належала Хлявінскай. Мястэчка – гістарычны тып паселішча ў Беларусі, «вялікае сяло з некаторымі прыкметамі горада».

Н

Навадруцк – чыгуначная станцыя каля аграгарадка Парыж за 34 км на ўсход ад Паставаў, за 11 км на ўсход ад Варапаева. У пачатку ХХ стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Назва з'явілася ў канцы ХІХ стагоддзя, калі тут была пракладзеная чыгунка Новясвянцянска-Беразвечча і збудаваная чыгуначная станцыя, названая ў гонар князя *У. Друцкага-Любецкага*, які прычыніўся да будаўніцтва чыгункі і рэстаўрацыі царквы ў суседняй вёсцы Асінагарадок.

(Працяг на стар. 8)

Сёстры-паэтка са СЛУЧЧЫНЫ

У апошнія дні восені, 26 лістапада, адбылася творчая вечарына «Тут родныя трымаюць карані...» дзвюх паэтак, дзвюх сяцёр, сяброў Саюза пісьменнікаў Беларусі Зои Падліпскай і Таісы Трафімавай. Яна праходзіла ў зале Інстытута пагранічнай службы Рэспублікі Беларусь. Напачатку З. Падліпская пажадала прысутным, каб «восеньскі вечар сапраўды стаў запамінальным, адным з тых вечароў, якія саграваюць успамінамі... Каб музыка і паэзія, добрая песня дапамагла кожнаму глядзець – і бачыць; слухаць – і чуць; сэрцам дакрануцца да шчырага беларускага слова...»

Кожнаму паэту патрэбнае адчуванне еднасці з роднай зямлёю, яна дае творцу Натхненне. Не злічыць цёплых словаў, выказаных аўтаркамі да роднай Случчыны, да бацькі – настаўніка роднай мовы, ветэрана Вялікай Айчыннай вайны Івана Паўлавіча Янучка, да маці Ганны Канстанцінаўны, якой не стала 24 жніўня 1972 г. (Таіса толькі паступіла пасля заканчэння школы ў Мінскае педагагічнае вучылішча, а Зоя першага верасня пайшла ў першы клас...).

У вялікай і дружнай сям'і паэтак з пакалення ў пакаленне перадаюць любімыя народныя песні, шануюць Яго Вялікасць Слова. Прадзед Адам Максімавіч Шахновіч яшчэ ў сярэдзіне ХІХ ст. выпісаў кніжкі ажно з Пецярбурга, а бабуля Арына Адамаўна добра ведала стараславянскую мову, якой вучыла сваіх дзяцей і ўнукаў. Па лініі маці Ганны Пятровіч і па лініі бабулі Арыны Шахновіч сёстры належаць да старажытнага шляхецкага роду. Менавіта ім, родным і блізім, аднавяскоўцам, а таксама дарагім сэрцу мясцінам – вёсачцы Падліпцы і пасёлку Манькова прысвечаная аўтабіяграфічная паэма Таісы Трафімавай «Вёска пад ліпамі», выхад якой заплавананы на гэты год у выдавецтве «Мастацкая літаратура».

Сёння Таіса Трафімава – супрацоўніца Літаратурнага музея Максіма Багдановіча. Зоя Падліпская – галоўны рэдактар навуковага і метадычнага часопіса «Роднае слова», а захапленне яе – турызм. Пройдзеныя сотні кіламетраў па турыстычных маршрутах Беларусі, Каўказа, горнага Крыма... Разам з вучнямі пабывала ў Ялце на магіле Максіма Багдановіча. Вынікам – серыя тэматычных фотаздымкаў, новыя вершы, публікацыі.

Вяла вечарыну Ларыса Грынько. Шчырыя вершы чаргаваліся з працудымі словамі-прызнаннямі выступоўцаў, спевакоў з розных калектываў, мелодыямі Радзівона Глебава, цудоўнымі песнямі на тэксты З. Падліпскай і Т. Трафімавай, музыку да якіх напісалі кампазітары Алена Атрашкевіч, Дзмітрый Сушко і Леанід Шурман – кіраўнік народнага ансамбля «Бараўлянскі гармонік».

Ціна К.



Зоя ПАДЛІПСКАЯ

СЛУЧЧЫНЕ

Я нізка пакланюся той
зямлі,
дзе першы крок свой некалі
ступіла.
Дзе слёзы барвінкамі прараслі
Праз вечны боль –
матуліну магілу.

Дзе сум і радасць у адным
вянку
Спляталіся у дзіўны час
вясновы.

Шчыміць душа – сасмяглюю
раку,
Як і раней, лічу жыцця
асновай.

Тут родныя трымаюць карані
І салаўі спяваюць гэтак дзіўна.
Мой лёс, прашу, мяне абарані,
Не дай чужою стацца
на радзіме.

Куды б мяне дарогі ні вялі,
Я з кожным днём, як з кожным
новым вершам,
Усім сэрцам прырастаю
да зямлі,

Дзе некалі зрабіла
крок свой першы.

Таіса ТРАФІМАВА

Бацьку

Чым я раны твае супакою?
Чым я боль ад цябе праганю?
Франтавою дарогай сляпою
Ты ідзеш напарэймы агню...

Гром і распач сляпой навалніцы,
Глуха стогне святая зямля,
Снег крывава палае, іскрыцца,
Хмара чорная наплыла.

Меціць зноў да цябе прытуліцца
Недарэчная смерць-сатана...
Ну, калі перастане ўжо сніцца
Гэта жудасная вайна?!



(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Навасёлкі (1) – вёска за 11 км на ўсход ад Паставаў, за 12 км на захад ад Варапаева. Паселішча ўтворана перасяленцамі з другой («старой») вёскі, што і адлюстравалася ў назве: «*навасёлкі*» – «*новае сяло, новае паселішча*».

Навасёлкі (2) – вёска за 22 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 7 км на паўднёвы захад ад Камаюў. У пачатку XX стагоддзя была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Навасёлкі (1)*.

Навасёлкі (3) – вёска за 25 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 9 км на захад ад Белек на правым беразе Дзісны. У пачатку XX стагоддзя была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Навасёлкі (1)*.

Навасёлкі (4) – вёска за 25 км на ўсход ад Паставаў, за 4 км на паўднёвы захад ад Дунілавічаў. У пачатку XX стагоддзя была ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета. Тлумачэнне назвы гл. *Навасёлкі (1)*.

Навікі – вёска за 32 км на ўсход ад Паставаў, за 2 км на паўднёвы захад ад Казлоўшчыны на паўднёвым беразе возера Навікі. У пачатку XX стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. Назва паходзіць ад тэрміна «*навіна, новы*» у значэнні «*неараная зямля, раскарчаваны лес, цяліна*» і адлюстроўвае працэс падсечна-агнавога земляробства.

Навінкі – вёска, цэнтр рыбгаса «Навінкі», за 34 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 6 км на поўнач ад Казлоўшчыны. У пачатку XX стагоддзя была ў Луцкай воласці Дзісенскага павета. У 1905 годзе фальварак Навіна. Тлумачэнне назвы гл. *Навікі*.

Надазер'е – вёска за 14,5 км на ўсход ад Паставаў, за 3 км на захад ад Лучая, за 1 км на захад ад возера Лучай. Назва характарызуе асаблівасць геаграфічнага становішча паселішча: яно ляжыць «*над возерам*».

Нарушышкі – хутар за 30 км на захад ад Паставаў, за 3 км на ўсход ад Лынтупаў. Назва паходзіць ад імя *Наруш* або *Нарус*. У літоўскай мове «*narus*» азначае «*лёгкі*». У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы *Наруць*, *Нарушэвіч*.

Невядомшчына (да 1945 г. *Брэскія*) – вёска за 32 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 3 км на паўночны ўсход ад Белек. У 1873 годзе была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва, верагодна, паходзіць ад прозвішча *Невядомскі*, якое сустракаецца на Пастаўшчыне.

Невярышкі – вёска за 30 км на захад ад Паставаў, за 11 км на поўнач ад Лынтупаў на левым беразе ракі Свіла. Назва паходзіць ад прозвішча *Нявера*, якое, верагодна, утварылася ад адпаведнай мянушкі. *Нявера* – той, хто не верыць. На Пастаўшчыне ёсць прозвішчы *Невяроўскі*, *Невярковіч*, у Мядзельскім раёне – *Нявера*.

Нежалішкі – вёска за 35 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 7 км на поўдзень ад Лынтупаў на рацэ Язвінка. Назва, верагодна, паходзіць ад літоўскага «*nežalingas*» – «*бяшкодны*».

Новае Заўлічча – вёска за 39 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 15 км на паўднёвы ўсход ад Дунілавічаў. У 1873 годзе ў Ваўкалацкай воласці Вілейскага павета былі вёскі *Заўлічча* і *Новае Заўлічча*, якія зліліся ў адну ў 1988-м. Назва, верагодна, уяўляе сабой скажонае «*завалочча, заўлочча*» і характарызуе вёску як паселішча, якое знаходзіцца «*за волакам*» – у мясцовасці, дзе раней па сушы перацягвалі караблі з аднаго вадаёма ў другі. Вельмі можа быць, што назва падказвае месцазнаходжанне старажытнага воднага гандлёвага шляху паміж басейнамі рэк *Вілія* (Нёмана) і *Дзісны* (Заходняя Дзвіна), які праходзіў каля вёскі *Гарадзішча* паміж рэкамі *Сэрвачу* і *Заражанкай*.

Новы Двор – вёска за 4 км на захад ад Паставаў, за 1 км на захад ад возера *Задзеўскае*. Назва паказвае, што паселішча ўзнікла як выселкі і яго заснавальнікамі былі, верагодна, былыя жыхары *Задзейя* («*старога двара*»).

Новы Ясеневічы – вёска за 25 км на ўсход ад Паставаў, за 2,5 км на поўнач ад Дунілавічаў. У 1905 годзе існавалі фальварак *Ясеневічы*, які належаў *Набельскай*, і маёнтак *Ясеневічы*, ці *Свідна*, які належаў *Янішэўскаму*. Знаходзіліся ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва паходзіць ад прозвішча *Ясеневіч*, якое ўтварылася ад назвы «*ясень*» – «*дрэва сямейства маслінавых з перыстым лісцем і цвёрдай драўнінай*». На Пастаўшчыне сустракаецца прозвішча *Ясінскі*.

(Працяг будзе)

Horae... vulnerant omnes ultima nekal

Гадзіны... усе ранняць, апошняя забівае

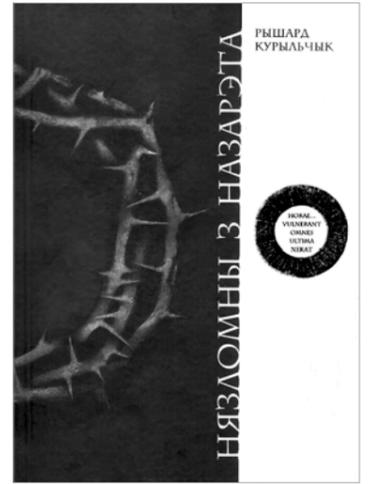
У 2007 годзе мы ўжо знаёмлі чытачоў «КГ» з Рышардам Курыльчыкам – калі выйшла ў перакладзе *Анатоль Бутэвіча* яго кніга «*Славянскі світанак*».

Нагадаем: Ян Рышард Курыльчык нарадзіўся ў в. Дзедзіна ў цяперашнім Мёрскім раёне, жыве ў польскім горадзе Слупску на ўзбярэжжы Балтыйскага мора. Спецыяліст у галіне будаўніцтва электрастанцыяў, у тым ліку атамных. Быў намеснікам міністра інфраструктуры Польшчы. Член Саюза польскіх пісьменнікаў, працуе ў галіне гістарычнай прозы. Яго п'яру належаць кнігі «*Ерусалім, Ерусалім*», «*Нязломны з Назарэта*», «*Сакрэтны архіў Камбоджы*» і іншыя. Лаўрэат некалькіх прэстыжных польскіх літаратурных прэміяў.

На гэты раз у Мінску прэзентуецца апавесць Р. Курыльчыка «*Нязломны з Назарэта*» (пераклад з польскай *Анатоль Бутэвіча*). Рэаліі, на якіх разгортва-

ецца сюжэт апавесці, – апошняя гадзіна зямнога жыцця Ісуса Хрыста. Яны асвятляюцца ў розных па памеры раздзелах кнігі – дванаццаці гадзінах. Адзінаццаць раздзелаў напоўненыя зместам, апошні – не мае тэксту. Лацінскае выслоўе на вокладцы кнігі прымушае чытача ўсур'ёз задумацца над сэнсам жыцця, адкрыць для сябе яго філасофскую значнасць.

«*Нязломны з Назарэта*» – захапляльны мастацкі твор, арыгінальны як па форме, так і па змесце. Далёкая ад нас эпоха пад пярком пісьменніка ажывае ў вобразах рэальных асобаў, у іх захапленнях і інтарэсах, якія, безумоўна, адрозніваюцца ад сучасных. Доктар гістарычных навук, прафесар *Віктар Фядосік* ва ўступным слове да кнігі назваў Р. Курыльчыка выдатным майстрам гістарычнай прозы, адметная рыса творчасці якога ў тым, што ён не імкнецца «*адаптаваць людзей мінулага*» дзеля лёгкага (прымітызавана-



га) іх успрыняцця нашымі сучаснікамі. Курыльчыкам «стварыўца» гістарычныя рэаліі I стагоддзя ад нараджэння Хрыста. Прэзентацыя кнігі з удзелам Р. Курыльчыка і А. Бутэвіча адбудуцца: 10 снежня ў мінскай бібліятэцы № 1 імя Л. Талстога (пачатак у 14.30); 12 снежня ў касцёле Св. Сымона і Св. Алены (пачатак у 12.00); 13 снежня ў Тэалагічным інстытуце БДУ (пачатак у 11.40).

Ул. кар.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

Куцця – 1) традыцыйная абрадавая страва на *Каляды* ў славянаў і інш. народаў; каша з тоўчаных (не сечаных) ячных крупаў (радзей з зярнятаў пшаніцы). Спажывалася астуджанай з цукрам, тоўчаным ці цёртым макал, мядовай сытой, алеем. Гатавалі таксама на жалобны стол па нябожчыку, на *Дзяды*, *Радаўніцу* і інш. памінальныя дні; 2) вячэра напярэдадні *Калядаў*, *Новага года* і перад *Вадохрышчам* (абавязкова гатавалася куцця). Варылася з цэлых зярнятаў і была сімвалам несяротнасці, вечнасці жыцця. У Беларусі ад *Калядаў* да *Вадохрышча* спраўляліся тры куцці. Напярэдадні *Калядаў* спраўлялася з вялікай урачыстасцю і называлася вялікай або *поснай*, бо ўсе стравы гатаваліся без мяса і жывёльнага тлушчу. У вечар перад *Новым годам* куццю называлі багатай або *скаромнай*. На яе кожная гаспадыня старалася згатаваць як мага больш багатую мясную вячэру, каб сустрэць свята ў поўным дастатку. Куцця перад *Вадохрышчам*, як і першая, гатавалася *посная*. Усе тры разы каша варылася ў адным і тым жа гаршку і з аднолькавай колькасці

крупаў. На *Куццю* вялікае значэнне надавалася прыкметам, паданням, варажбе. З цягам часу ўсё гэта набыло характар забавы.

Куч (Kucz) Мар'ян – польскі фалькларыст і этнограф. У XIX – пач. XX ст. змяшчаў публікацыі ў польскім перыядычным друку. У штогодніку «*Materialy antropologiczne-archeologiczne i etnograficzne*» («*Матэрыялы антрапалагічна-археалагічныя і этнаграфічныя*»). 1900. Т. 4) надрукаваў артыкул «*Народныя прыказкі з ваколіцаў Віцебска, Магілёва, Смаленска і Арла, якія датычацца некаторых мясцовасцяў у Расійскай дзяржаве*» (змясціў 71 народны выраз на беларускай і рускай мовах). Ва ўступнай частцы да артыкула даў аб'ектыўнае апісанне жыцця, звычайў і светапогляду беларускага і рускага насельніцтва.

Куча – спосаб выпальвання драўнянага вугалю для кавальства. Называлася таксама *капа*, *мулёр*. Кучавы спосаб сухой перагонкі *бязрозы*, *сасны* ў Беларусі вядомы з XVII ст., у XIX ст. быў асноўным спосабам выпальвання вугалю.

Каб год скончыць шчасліва і новы сустрэць – МНС нагадвае:

- ⚡ будзьце асцярожныя з піратэхнічнымі вырабамі;
- ⚡ праверце спраўнасць электраправодкі, пячнога ацяплення.